

Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Sosyal Hizmetler: Sivil Toplum Kuruluşları Üzerinden Bir Değerlendirme

Social Policies and Social Services For The Elderly: An Assessment On Non-Governmental Organizations

Zeynep ALTUN¹

Yayın geçmişi:

Makale gelişi:
15.04.2021
Kabul tarihi:
18.06.2021
Yayınlanma tarihi:
25.06.2021

Anahtar kelimeler:

Yaşlılık,
Aktif yaşlanma,
Sivil toplum kuruluşları,
Geriatri,
Gerontoloji,

Keywords:

Aging,
Active aging,
Non-governmental
organizations,
Geriatrics,
Gerontology,

Özet: Yaşlanma olgusunun fizyolojik olarak ne zaman başladığının belirlenmesinin güç olması nedeniyle yaşlılık görelî bir kavram olarak ifade edilmektedir. Ancak, yaşlanmayla ilgili genel kabul gören yaklaşım, 65 yaş üstü bireylerin yaşlı olduğu yönündedir. Yaşlılık sorunlarının son zamanlarda daha fazla gündeme gelmesinin sebebi ise demografik yaşlanma durumudur. Nitekim, doğum oranlarının azalması, sağlık ve teknolojiadaki gelişmeler ile yaşam süresinin uzaması toplam nüfus içindeki yaşlı birey oranının artmasıyla sonuçlanmıştır. Bu doğrultuda, bağımlı nüfusun gittikçe artması sağlık, bakım, sosyal güvenlik sistemlerinin yetersiz kalmasına ve kamusal maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır. Ülkemiz açısından bakıldığında, demografik yaşlanmanın ileride yaratabileceği risklere karşı eğitim, sağlık, bakım, sosyal güvenlik alanlarında alt yapı yatırımlarının artırılması gerekmektedir. Bu noktada ise çalışmada demografik fırsat penceresinin kriz penceresine dönüşmemesi için yaşlı refahına yönelik politika ve hizmetlerin kritik öneminin görünür kılınması hedeflenmiştir. Bu kapsamda çalışmada yaşlılık alanı çok boyutlu ve dinamik yapısı içinde geniş bir çerçevede incelenmiştir. Çalışmada yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve sosyal hizmetler yaşlılık alanında faaliyet gösteren STK'ların uygulamaları bağlamında ele alınmış, yaşlılık alanındaki önem, etkinlik ve görünürlükleri değerlendirilmiştir.

Abstract: It is difficult to determine when the aging phenomenon begins physiologically. Therefore, old age is expressed as a relative concept. However, according to the generally accepted approach to aging, individuals over the age of 65 are considered to be elderly. The reason why old age problems have come to the fore more recently is the demographic aging situation. As a matter of fact, the decrease in birth rates, the advances in health and technology, and the prolongation of life span increased the proportion of elderly individuals in the total population. In this direction, the increasing number of dependent population causes insufficient health, care, social security systems, and an increase in public costs. From the perspective of our country, it is necessary to increase infrastructure investments in the fields of education, health, care, and social security against the future risks of demographic aging. At this point, it is aimed to make the critical importance of policies and services for elderly welfare visible so that the demographic window of opportunity does not turn into a crisis window. In this context, the field of old age has been examined in a wide frame within its multi-dimensional and dynamic structure. In the study, social policies and social services for the elderly were discussed in the context of the practices of NGOs operating in the field of old age, and their importance, effectiveness, and visibility in the field of old age were evaluated.

Giriş

Canlı ve cansız varlıkların belli bir zaman dilimindeki değişimleri farklı kavramlarla açıklanmaktadır. Örneğin herhangi bir cansız varlığın süreç içerisindeki değişimi yıpranma, eskime ile ifade edilirken canlılarda bu durum farklılaşmaktadır. Bu noktada insanlarda zaman içinde meydana değişimler belli dönemlere ayrılmıştır. Bunlar arasından ileriki yaş dönemini ifade eden yaşlılık dönemi, yaş almaya bağlı bireyde yaşanan değişimlerin bir önceki dönemden farklılaşmasıyla başlamaktadır (Beğzer ve Yavuzer, 2012: s. 1).

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Bandırma Onyedî Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Balıkesir, Türkiye, zeynep_mufla24@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9728-5556

Yaşlılığa ilişkin yaklaşımlar iki boyutlu olarak ele alınabilir. Bunlardan ilki yaşlılık dönemine ilişkin, yaşlının kendisinin geliştirdiği bakış açısı, ikinci ise devletin bu alanla ilgili geliştirmiş olduğu bakış açısıdır. Kabul etmek de yarar var ki her iki bakış açısı da öteden beri olumsuz bir takım ön kabullerden oluşmuştur. Bu minvalde, yaşlı birey açısından yaşlanma genellikle hastalık, engellilik, başkasına muhtaç ve bağımlı olma hali olarak algılanırken, devlet açısından ise bu durum biraz daha farklı, çok boyutlu bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, yaşlı bireylerin istihdamdan emekliliğe geçişleriyle birlikte aktif nüfusa yük olmalarını içeren ve aynı zamanda sağlık, bakım, sosyal güvenlik konularında devletin kamu harcamalarını artıran sosyal ve ekonomik pek çok boyutu olan bir dönem olarak görülmüştür. İşte tam da bu noktada bu olumsuz yargıların hem birey hem de devlet açısından kırılması konusunda, yaşlılığın daha pozitif olarak algılanabilecek bir dönem olabileceğini ortaya koyan birtakım sosyal politikalar ve hizmetler geliştirilmektedir.

Genel olarak yaşanan son gelişmelerle birlikte, yaş alma süreciyle ilgili olarak sağlıklı, bağımsız, aktif yaşlanma gibi çok farklı ve insanda pozitif etki bırakan tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Bu sayede yaşlılık, yaş alan bireyin deneyimlerini genç nesillerle paylaşabileceği, nesiller arası iş birliğini ve dayanışmayı içeren, kişilerin fiziksel, zihinsel ve sosyal olgunluklarını üretken bir şekilde ortaya koyabilecekleri saygın bir dönem olarak görülmeye başlanmıştır. Elbette ki yaşlılık alanındaki bu olumlamalar ve gelişmeler yalnızca kavramsal ve algısal açıdan değişimler yaratmakla kalmamış aynı zamanda ekonomik ve sosyal politikalara da yön vermiştir.

Demografik yaşlanma, yaşlılık alanına yönelik sosyal politikaların önemini artırmıştır. Yaşlılara yönelik sosyal politikaların genel amacı ise yaşlı refahını artırmaktır. Bu bağlamda, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler yaşlı refahını sağlamaya yönelik hizmetler sunmaktadır. Sosyal güvenlik hizmetleri, sosyal güvencesi olan primli çalışmış yaşlılara yöneliktir. Örneğin, emeklilik aylığı bu kapsamdadır. Diğer taraftan ise bu şartları taşımayan muhtaç ve yoksul bireylerin sosyal güvenceleri 2022 sayılı Kanun kapsamında sağlanmaktadır. Bu kapsamda, 65 yaş üstü bireylerden muhtaç, kimsesiz, güçsüz Türk vatandaşlara aylık bağlanmaktadır (Tuncel ve Uzun, 2019: s. 322-323).

Türkiye’de yaşlılığa yönelik sosyal hizmetlerin genellikle “bakım” ve “yardım” odağında gerçekleştiği görülmektedir. Yaşlılığa yönelik bakım hizmetleri genel olarak evde bakım ve kurum bakımı hizmetlerinden meydana gelmektedir. Bu bağlamda huzurevleri, rehabilitasyon ve bakım merkezleri kurum bakımına yönelik hizmetler arasındadır (Yerli, 2017: s. 1285). Bu noktada ülkemizde bakım hizmetleri veren kuruluşlar arasında Sağlık Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri yer almaktadır (Artan, 2010: s. 129).

Yaşlı bireylerin korunması ve bakımı noktasında sosyal devlet olmanın bir gereği olarak her ne kadar merkezi yönetimler ön plana çıksa da bu alanda sivil toplum örgütleri ve yerel yönetim faaliyetlerinin önemi göz ardı edilemez. Nitekim, sivil toplum örgütlerinin çalışmaları yaşlılık alanında vazgeçilmez ve tamamlayıcı niteliğe sahiptir. Bu bağlamda gerek sosyal hizmetlerin gerekse sivil toplum kuruluşlarının hizmet önceliği, aktif ve saygın yaşlanmada yaşlı bireyin fiziksel ve psikolojik iyilik halini, sosyal işlevselliğini ve aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel alanlara aktif katılımlarının sağlanmasıdır. Bunlara ek olarak, yaşlıları ekonomik ve sosyal istismardan, ihmallerden, çiftler arasındaki şiddetten, kötü muamelelerden koruma gibi konularla ilgili proje ve politikaların içerisinde yer almaktadırlar. Bu bağlamda, STK’lar hem yaşlıların kendi güvenilir yaşam alanlarında bağımsız bir yaşam sürdürebilmelerine yönelik hem de yaşlı bireyin sosyal ilişkileri üzerindeki olumsuzlukların giderilmesi, toplumdan soyutlanmadan onun bir parçası olarak yaşamını sürdürmesi noktasında ve yaşlılıkla ilgili ön yargılar ve sosyal dışlanma gibi temalarda toplumsal entegrasyon çalışmaları yapmaktadır.

Çalışmanın ilk kısmında yaşlılık kavramına ve yaşlılık döneminde yaşanan sorunlara, aktif yaşlılık ve aktif yaşlanma kavramlarına, Birleşmiş Milletler Yaşlılık İlkeleri ve hayat boyu öğrenme odağında aktif yaşlanmaya değinilmiştir. Daha sonra ise yaşlı refahına yönelik sosyal

politikalar kapsamında demografik fırsat penceresine dikkat çekilerek nüfus projeksiyonları aracılığıyla demografik yaşlanmanın olası sonuçlarına ve konuyla ilgili çözüm önerilerine, yaşlılık alanındaki sosyal politika ve sosyal hizmetlere yer verilmiştir. Bu doğrultuda ise yaşlılık alanında önemli faaliyetler gösteren STK'ların başlıca sosyal hizmet uygulamaları değerlendirilerek stkların yaşlılık alanındaki önem, etkinlik ve görünürlüklerine yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir.

1. Yaşlılık Kavramı

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yaşlılık, *çevresel koşullara uyum sağlama kabiliyetinin zaman içerisinde yitilmesi* şeklinde tanımlanmaktadır. Literatürde ise yaşlılık kavramı genel olarak; kronolojik yaşlanma, biyolojik yaşlanma, sosyal yaşlanma, psikolojik yaşlanma gibi farklı açılardan ele alınmıştır (Nazlıer Keser, 2019: s. 741).

Kronolojik yaşlanma, doğumdan itibaren başlayıp şu an içinde bulunulan zamana kadar geçen bütün dönemleri içermektedir. Yaşlılığın fizyolojik ve psikolojik açıdan ne zaman başladığının belirlenmesi güçtür. Bu sebeple de yaşlılığın başlangıç noktası kronolojik yaklaşımda olduğu gibi geniş bir düzlemde ele alınmaktadır. Örneğin 65 yaş üstü bireylerin yaşlı olarak kabul edilmesi, aslında doğumdan itibaren 65 yılın geçmiş olması kriterine dayanmaktadır. Bununla birlikte kronolojik yaşlanma kendi içinde primer ve sekonder olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Primer yaşlanma, kronolojik yaş ilerlemesine bağlı olarak meydana gelen biyokimyasal değişimleri içermektedir. Cilt, deri gibi beden hücrelerinde ve beyin hücrelerinde ortaya çıkan değişiklikler buna örnektir. Primer yaşlanmaya neden olduğu düşünülen bir gen varlığı üzerine yapılan çalışmalardan eğer olumlu çıktılar elde edilirse primer yaşlılık yavaşlatılabilir. Buna karşılık sekonder yaşlanma ise dengesiz ve yetersiz beslenme, bedensel ve zihinsel aktivite eksikliği, stresli ve yorucu yaşam biçimi, hastalıklar gibi primer yaşlanmayı hızlandıran faktörlerle tanımlanmaktadır. Bu noktada bilimin amacı ise insanları sekonder yaşlanmadan korumak ve aynı zamanda primer yaşlılığı geciktirmeye yönelik davranış değişikliği ve yaşam biçimi oluşturmaktır (Özmete, 2016: s. 4-5).

Dünya Sağlık Örgütü, 65 yaş üstündeki bireyleri yaşlı birey olarak kabul etmiştir. Ancak 65 yaş üstü bireyler arasında da bazı sınıflandırmalara gidilmiştir. Bu bağlamda, 65-74 arası genç yaşlı, 75-84 arası orta yaşlı ve 85 yaş üstü ise ileri yaşlı olarak kabul edilmiştir. Psikogeriatrik yaşlılık döneminde ise 65 yaş üstü bireyler yaşlı, 85 yaş üstü bireyler ise ileri yaşlı olarak kabul edilmektedir. Söz konusu yaş sınıflandırmaları, bireylerin yaş alma sürecindeki fizyolojik ve biyolojik değişimleri dikkate alınarak yapılmıştır. Günümüzde kabul gören yaklaşım, yaşlılığın yalnızca fizyolojik boyutlarıyla değil psikososyal boyutlarıyla da ele alınması gerektiğidir. Nitekim yaşlanma yalnızca fizyolojik değişimleri beraberinde getirmemektedir. Psikomotor gelişimi, algı, bellek, öğrenme becerileri açısından da bazı psikolojik değişimleri meydana getirmektedir. Benzer şekilde yaşlılıkla birlikte sosyolojik açıdan ise toplumsal roller ve beklentiler de değişime uğramaktadır (Beğer ve Yavuzer, 2012: s. 1).

1.1. Yaşlılık Sorunları

Dünya genelinde ve Türkiye özelinde doğum oranlarının düşmesi buna karşılık sağlık ve yaşam standartlarının yükselmesi nüfus yapısını değişime uğratmıştır. Genç nüfus azalması, yaşlı nüfusun ise giderek artması ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda yaşlı refah politikalarının yenilenmesini gerektirmiştir. Fakat yaş dostu refah politikalarının geliştirilebilmesi için yaşlılığın o toplumda ne ifade ettiği de önemlidir. Batı toplumlarında yaşam evreleri çocukluk, yetişkinlik, ihtiyarlık gibi sınıflandırılmışken, farklı toplumlarda ise böylesi bir sınıflandırmaya gidilmediği görülmektedir. Çünkü batılı olmayan bazı toplumlarda yaşam bir bütün olarak ele alınmış ve parçalara ayrılmamıştır. Dolayısıyla bu toplumlarda yaşlılık dönemine özgü sorun ve ihtiyaçların farkındalığı çok fazla gelişmemiştir (Beğer ve Yavuzer, 2012: s. 2).

Yaşlılık dönemine özgü sorun ve ihtiyaçlar çok çeşitlidir. Yaşlılar bu dönemde görme-ışitme bozuklukları, osteoartroz, yürüme bozuklukları, demans, alzheimer, kalp ve kronik rahatsızlıklar

başta olmak üzere pek çok sağlık sorunuyla mücadele etmektedir. Ekonomik olarak yaşanan sorunlara ise yetersiz gelir seviyesi veya emeklilikle birlikte gelirin azalması örnek gösterilebilir. Emekliliğe geçişle birlikte bireyin iş ve sosyal çevresinden uzaklaşması, ikili ve sosyal ilişkilerinin azalmasına neden olmaktadır. Ekonomik sorunlara bağlı olarak gelişen sosyal ve kültürel hayata da yansıyan sıkıntılar yaşlı bireyin psikolojisini olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte yaşlılar bu dönemde sosyal ve toplumsal dışlanma, kötü muamele, istismar gibi sorunlarla da karşılaşmaktadır. Yaşlılık döneminde karşılaşılan söz konusu sağlık, sosyal güvenlik, ekonomik ve toplumsal sorunlar bireylerin hayat kalitesini düşürmekte ve bu bağlamda yaşam memnuniyetlerini de azaltmaktadır. Bu noktada fiziksel ve ruhsal sağlık, sosyal ilişkiler, çevre durumu, sosyo-demografik yapı gibi unsurlar bireyin yaşam memnuniyetini etkileyen unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Sosyo-ekonomik geçmiş, kültürel ve dini değerler, gelecek yaşama dair beklentiler ve hedefler yaşlı bireyin hayattan doyum almasını etkileyen temel unsurlardır. (Kurt, Erkol ve Beyaztaş, 2020: s. 34).

1.2. Aktif Yaşlılık

Doğumdan itibaren yaş alma süreci yani yaşlanma başlamaktadır. Yaşlanma bir süreçtir. Bu minvalde, aktif yaşlanmanın ilk nefes almayla birlikte başladığı söylenebilir. Aktif yaşlanma insanların bütün yaşamlarını sağlıklı, üretken, saygın, aktif bir şekilde geçirmesidir. Buna karşılık yaşlılık kavramı belirli bir yaştan üstünü kapsamaktadır. Bu bağlamda aktif yaşlılık ise belirli bir yaş üstündeki bireylerin aktif, üretken olma durumudur (Kurtkapan, 2018: s. 39).

Yaşlılık döneminde yaşanan sorunlar göz önüne alındığında aktif yaşlanmanın belirleyicileri; sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler, davranışsal, bireysel ve fiziksel unsurlar, sosyal ve ekonomik faktörler olmaktadır. Aktif yaşlanma ile yaşlı bireylerin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi ve sosyal işlevselliğinin yeniden sağlanması konularında sağlık, katılım ve güvenlik alanlarının yaşlı bireyler açısından ulaşılabilir ve erişilebilir olması gerekmektedir (Özmete, 2016: s. 9-10).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından geliştirilen bir kavram olan aktif yaşlanma, bireylerin yaş almalarıyla birlikte başta sağlık olmak üzere katılım ve güvenlik alanlarındaki fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılmasını içeren kısaca yaşlanma süreci içinde bireylerin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi sürecidir.

Bu bağlamda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1991 yılında kabul edilen ve günümüzde yaşlılık hakları olarak tanımlanan BM Yaşlılık İlkeleri yaşlılık alanındaki uygulamalarda adeta bir kılavuz niteliğindedir (Yanardağ, 2019: s. 179).

BM Yaşlılık ilkeleri; itibar, kendini gerçekleştirme, bakım, katılım ve bağımsızlık gibi temel ilkelerden oluşmaktadır. Bu ilkelerden biri olan *bağımsızlık ilkesi*, yaşlı bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği ve sağlık hizmetlerinden faydalanabileceği bir gelirinin olmasını, kendi kapasitelerini geliştirebilecekleri fırsatlar sunan, güvenli bir çevreye sahip olunmasını, gelir getirici işlere ve faaliyetlere katılabilmeyi, emeklilikle ilgili konularda söz sahibi olabilmeyi, yaşam boyu öğrenme temelinde eğitim-öğretim faaliyetlerine katılabilmeyi içermektedir. Diğer bir ilke olan *katılım ilkesi*, ise yaşlı bireylerin toplumsal ve politik yaşama katılabilmelerini kapsamaktadır. Yaşlı bireylerin, kendi ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda gönüllü ve sivil toplum kuruluşlarında yer alabilmeleri, bilgi-beceri-deneyimlerini gelecek nesile aktarabilmeleri bu kapsamdadır. *Bakım ilkesi*, ise yaşlı bireylerin istek, inanç, değer ve kültürleri doğrultusunda kendilerine uygun bakım modellerinden yararlanabilmelerini, bağımsız bir yaşam sürdüren yaşlı bireyler açısından ise ihtiyaç duydukları anda gerekli sağlık ve sosyal hizmetlerle ilgili yasal düzenlemelere erişebilmelerini, ev temelli ve kurum temelli bakım modellerinin insan onuruna yaraşır nitelikte ve yaşlı bireylerin psiko-sosyal iyilik halini artıran özellikte olabilmesini içermektedir. *Kendini gerçekleştirme ilkesi*, yaşlı bireylerin beceri ve yeteneklerini geliştirebilecekleri kaynak ve fırsatlardan yararlanabilmelerini ve eğitici-kültürel etkinliklere katılabilmelerini kapsamaktadır. *İtibar ilkesi* ise yaşlı bireylerin saygınlık görmesini, ihmal, istismar ve kötü muameleden korunmalarını, yaş ayrımcılığı ve diğer ayrımcılık türlerinden uzak tutulmasını içermektedir (Buz, Ertan Koçak ve Gözen, 2018: s. 391-392).

1.2.1. Hayat Boyu Öğrenme

Demografik yaşlanma durumu yaşlılık sorunlarına yönelik etkin politikaların gerekliliğini ortaya koymuştur. Yaşlıları bağımlı, bakıma muhtaç ve yük olarak gören anlayış zamanla aktif, saygın, üretken bir yaşlılık anlayışına yerini bırakmıştır. Bu bağlamda, yaşlılığa yönelik hizmet ve uygulamalar ise üretken yaşlılık ve aktif yaşlılık gibi alternatif yaklaşımlar temelinde verilmeye başlamıştır (Pak, 2020: s. 357).

Yaşlılara yönelik sosyal politikalar ile aktif yaşlanma odağında yaşlı bireylerin yaşam kaliteleri artırılmak istenmektedir. Aktif yaşlanmanın eğitim boyutunu yaşam boyu öğrenme politikası şekillendirmektedir. 20.yy. başlarında yaşa bağlı örgün eğitim anlayışı hakimken 20.yy. sonlarında hayat boyu öğrenme anlayışı hâkim olmuştur. Bu sayede öğrenme etkinliği belli bir yaşla sınırlı kalmamıştır. Nitekim teknolojik gelişmeler ve yeni dünya düzeni karşısında erken yaşta kazanılan eğitim yetersiz kalmaktadır. Yaşlı bireylerin hayat boyu öğrenme fırsatından yararlanması kuşaklararası aktarımı ve dayanışmayı güçlü kılmaktadır. Ayrıca yaşlı bireyleri yaşlılık dönemindeki sosyal izolasyondan korumakta ve toplumla bütünleşmelerini sağlamaktadır. Görüldüğü üzere yaşam boyu öğrenme yalnızca yaşlı bireylere yönelik bir artı değer sağlamakla kalmamakta sosyo-kültürel aktarıma da hizmet etmektedir (Çölgeçen, 2020: s. 2498- 2501).

Yaşam boyu öğrenmenin en iyi örnekleri arasında üçüncü yaş üniversiteleri yer almaktadır. İlk örneği Fransa'da ortaya çıkan üçüncü yaş üniversiteleri, Avrupa'da yasal olarak sivil toplum kuruluşu (STK) ve vakıflara bağlı kurulmuşken Türkiye'de ise 2016 yılında Yükseköğrenim Kurumuna bağlı olarak kurulmaya başlamıştır. Ülkemizdeki üçüncü yaş üniversiteleri Tazelenme Üniversitesi adı altında kurulmuştur. Ülkemizdeki örnekler tamamen devlet destekli ve sosyal sorumluluk anlayışı içinde gönüllülük esasına dayalıdır. Öğretim üyeleri dersleri gönüllüğe dayalı verirken kayıt yaptıran öğrencilerden ise herhangi bir kayıt ücreti alınmamaktadır. Akdeniz Üniversitesi, üçüncü yaş üniversitelerinin ülkemizdeki ilk örneği olup ilk eğitim döneminde üniversiteye 350 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Bununla birlikte farklı üniversiteler bünyesinde Tazelenme Üniversiteleri kurulmaya devam etmektedir. Eğitim programı hem teorik hem de uygulamalı dersler üzerinden hazırlanmaktadır. Bireylerin hem felsefe, sanat, tarih, nöroloji, biyoloji vb. alan dersleriyle zihinsel olarak aktif kalmaları hem de spor aktiviteleri ile fiziksel olarak aktif kalmaları desteklenmektedir. Kampüsteki yaşam ile nesiller boyu aktarım ve dayanışmanın önü açılmaktadır. (Çölgeçen, 2020: s. 2507- 2509).

Hayat boyu öğrenme teorisi ve yapılan araştırmalar yaşlıların kısa süreli etkinliklere de ilgi duyduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte eğitici kültürel etkinlikler kadar dini etkinliklerin de yaşlıların toplumsallaşması noktasında önemli bir yeri vardır. Ayrıca, yaşlıların mesleki ve ilgi alanlarındaki etkinlikleri sürdürmeleri, sivil toplum ve gönüllü çalışmalarına aktif katılmaları çevreleriyle olan sosyal uyum ve ilişkilerini artırmaktadır. Araştırmalar, bireylerin sosyo-kültürel birikim ve geçmişlerinin yaşlılık dönemindeki yaşam tarzının şekillenmesinde etkin rol oynadığını göstermektedir (Müftüler, 2018: s. 109-112). Nitekim, aktif bir yetişkinlik dönemi beraberinde aktif bir yaşlanmayı da büyük ölçüde getirecektir.

2. Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar

Yaşlılık alanına yönelik sosyal politikalar genel anlamda sosyal güvenlik odaklı şekillenmiştir. Bu noktada sosyal güvenlik uygulamaları ise sosyal sigortalar, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar olmak üzere üç ana unsurdan meydana gelmektedir (Yerli, 2017: s. 1284).

Sosyal devlet olmanın bir gereği olarak yaşlı bireylerin refahına yönelik yaşlılık döneminde yaşanan gelir kayıplarına karşı gelir getirici işlere yönelik istihdam ve çalışma koşullarının planlanması, yaşlı bireylerin bakımı ve korunması noktasındaysa bakım ve sağlık sigortalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde yaşlılık sigortası olarak yaşlı aylığı uygulaması bulunmaktadır. Yaşlı aylığı, sosyal güvenlik sisteminin sosyal sigortalar kapsamında verilen bir hizmettir. Sosyal güvenlik sistemi, primli ve primsiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yaşlılık

alanında primli olarak geçen sosyal sigortalar, çalışma geçmişine sahip yaşlıları kapsamaktayken çalışma hayatının dışında kalan, düzenli bir gelire ve işe sahip olmayan, yoksul ve muhtaç yaşlılar ise primsiz sosyal güvenlik sistemi kapsamında sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden faydalanmaktadır. Örneğin emeklilik ya da yaşlılık aylığı primli sosyal sigorta arasındadır. Buna karşın primsiz yaşlı bireylerin sosyal güvenceleri ise 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile sağlanmaktadır (Ağçalı, 2020: s. 3).

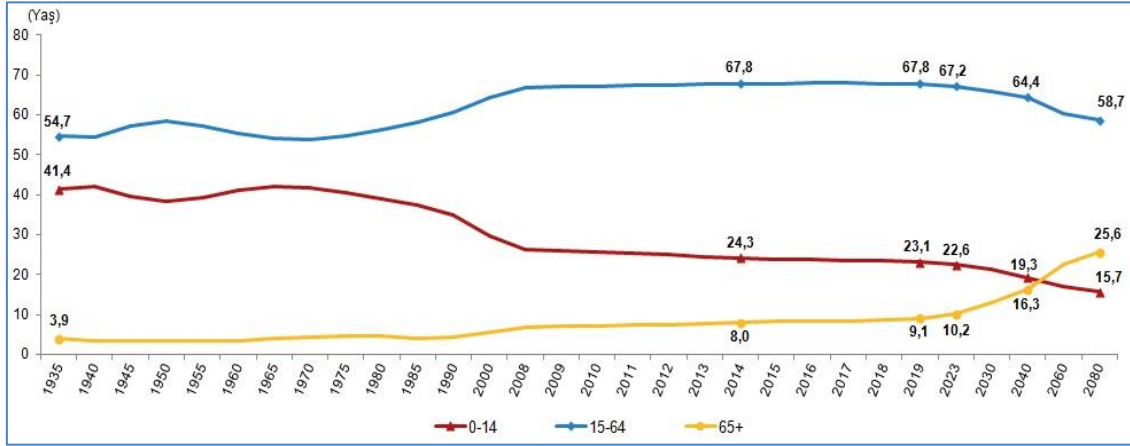
Erken yaşta emekliliğe ayrılma, kamu sektöründe azami yaş sınırlamasına gidilmesi, özel sektörde ise yaşlı bireylerin istihdamına yönelik olumsuz tutumlar gibi nedenler yaşlıların iş gücü piyasasında tutulmalarına engel olmaktadır. Bu bağlamda yaşlıların kayıt dışı piyasalarda çalışmaları giderek yaygınlaşmaktadır. Yaşlıların istihdama katılımlarının sağlanmaması aktif ve bağımlı nüfus arasındaki sosyal ve ekonomik dengenin sağlanamamasına yol açmaktadır. Bu durum vergi ve sosyal güvenlik sisteminde ağır bir yük oluşturmaktadır (Tutar, 2018: s.129-130).

Yaşlılık ile birlikte ilaç kullanımı ve sağlık sorunlarının artması, iş gücü piyasasının dışında kalmaya bağlı olarak yaşanan gelir kayıpları kamusal harcamalarını arttırmaktadır. Bu noktada, önleyici sağlık hizmetleri sisteminin geliştirilmesi ve yaşlı bireylere yönelik istihdam olanaklarının sağlanması uzun vadede kamusal harcamaların azaltılmasını sağlayacaktır. İstihdamla ilgili olarak kademeli emekliliğe geçiş ile bireyler daha uzun süre iş gücü piyasasında tutulmaktadır. Bununla birlikte yaşlılara yönelik esnek ve kısa zamanlı çalışma şartlarının oluşturulması da yaşlı bireylerin istihdamını artıracaktır. Ekonomik yaşama katılım aynı zamanda sosyal yaşama katılımı da beraberinde getirecektir. Bireyin iş ve sosyal çevresinden kopmaması hem ekonomik anlamda hem de sosyal anlamda aktif yaşlanmayı destekleyecektir. Örneğin, Japonya'da yaşlılara yönelik aktif yaşlanmayla ilgili Akif Yaşlılar Projesi hayata geçirilmiştir. Proje ile yaşlı bireyler danışmanlık hizmeti vererek mesleki ve hayat tecrübelerini genç kuşaklara aktarabilmeleri sağlanmıştır. Bu sayede, yaşlılık dönemindeki hem gelir kaybı hem de statü ve rol kayıplarına karşı önemli bir adım atılmıştır. İsveç ise ülkemizdeki aktif nüfusa yönelik iş bulma politikalarını ülkelerindeki yaşlı bireylere yönelik uygulamaktadır. Bu kapsamda yaşlı bireyler eğer iki yıl boyunca aktif olarak iş arıyor ancak bulamıyorlarsa devlet tarafından yaşlı bireylere işsizlik ödeneği tutarında bir maaş bağlanmaktadır. Bu politikanın, kişileri bağımlılık ve tembelliğe itmemesi için aktif iş arama şartı aranmakta olup kendilerine uygun bulunan işe de başlamaları beklenmektedir. Aksi halde yardım kesilmektedir. Almanya'da ise yaşlı bireylerin istihdama katılmaları için istihdam sübvansiyonu verilmektedir. Kısaca, aktif yaşlanmada amaç kişilerin hem maddi hem de manevi bağımlılığını en aza indirmektedir. Bu kapsamda kişilerin ekonomik ve sosyal yaşamlara aktif katılmaları için sağlık, bakım ve sosyal güvenliğe yönelik koruyucu-önleyici çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu bağlamda ancak yaşlı bireylerin hem iş gücü piyasasına hem de gönüllü çalışmalara katılarak aktif, sağlıklı ve saygın bir yaşlılık dönemi geçirmeleri beklenebilir (Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2014: s. 16-23).

2.1. Demografik Fırsat Penceresi

Demografik yaşlanma olgusu sosyal güvenlik, sağlık, bakım hizmetleri açısından ülkelerin ekonomilerine ağır yük oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, ekonomik kalkınmalar ile demografik yaşlanmaya yönelik uygun altyapı yatırımı yapılırsa ülkelerin bu ağır yük altında ezilmelerinin önüne geçilebilir. Bu noktada, ülkelerin bağımlı nüfusun en az olduğu dönemini kapsayan ekonomik büyüme süreçlerinde en uygun geçici dönem olarak adlandırılan demografik fırsat penceresinin iyi kullanılması gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından demografik fırsat penceresi; 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusun %15'inden az, 15 yaş altı nüfusun ise toplam nüfusun %30'undan az olduğu dönem olarak tanımlanmaktadır. Fırsat penceresi genellikle 30-40 yıl kadar açık kalmakta olup ülkelerin ekonomileri için geçici de olsa önemli fırsatlar sunmaktadır. Ülkelerin ise bu dönemde demografik yaşlanmaya yönelik gerekli istihdam, eğitim, sağlık, aile planlamasına yönelik altyapı yatırımlarına ağırlık vermeleri gerekmektedir (Özdemir, 2019: s. 9).

Grafik 1: Yaş grubuna göre nüfus oranı (1935-2080)

Kaynak: (TÜİK, 2019)

Grafik 1’de yer alan TÜİK verilerine göre ülkemizde 65+ yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı yıllara bağlı olarak sürekli bir artış göstermekle birlikte 2019 yılına gelindiğinde bu oran % 9,1’i bulmuştur. Nüfus projeksiyonlarına göre 2040 yılından sonra toplam nüfus içindeki yaşlı nüfus oranının genç nüfus oranını geçmesi beklenmektedir.

Diğer bir taraftan genel bağımlılık oranı ülkemizde sürekli bir azalış göstermekle birlikte ilk kez 2010 yılında %50’nin altına düşmüştür. 2025 yılına kadar genel bağımlı oranının %50’yi geçmemesi ancak 2030’dan itibaren bağımlı oranının giderek artması ve 2050’de %60’a ulaşması beklenmektedir. Dolayısıyla bağımlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranına bağlı olarak ülkemizde 2010 yılında açıldığı düşünülen fırsat penceresinin 2040’da kapanacağı öngörülmektedir (Can ve Avcı, 2019: s. 216-218). Bu bağlamda, Türkiye yakın bir gelecekte demografik yaşlanmayla karşı karşıya kalacaktır.

Aktif nüfusun az olması ancak buna karşılık pasif diyebileceğimiz yaşlı nüfusun fazla olması ekonomik dengenin bozulmasına neden olmaktadır. Bu anlamda da Avrupa devletlerinin aktif yaş almayla ilgili istihdam, güvenlik, sağlık, uzun süreli bakım, eğitim (hayat boyu öğrenme) konularında kapsamlı araştırmalar yaparak yaş dostu bazı başarılı politikalar geliştirdiklerini görmek mümkündür. Örneğin, yaşlı nüfus profiline sahip İngiltere, Fransa, Almanya gibi devletlerde emeklilik kapsamının geliştirildiği, kademeli emekliliğe geçiş zemininin hazırlandığı, esnek çalışma saatleriyle birlikte yaşlı nüfusun istihdam ve işgücü piyasasında tutulduğu politikalar geliştirilmiştir. Yine aynı şekilde ABD ve Japonya’da artan yaşlı nüfusun mevcut ve ileride yaratabilecek risklerine karşı aktif yaşlanmanın kişisel, davranışsal, sosyal, kültürel, ekonomik, sağlık ve sosyal hizmet gibi temel ve çapraz belirleyicileri üzerinden bazı politikaların hazırlandığını ve uygulandığını söylemek mümkündür (Uyanık ve Başyigit, 2018: s. 298-305).

Türkiye açısından ise genç ve dinamik nüfusa sahip olması, yaşlılığın şu an için sorun teşkil etmediğini ancak değişen ekonomik ve sosyal yapılardan kaynaklanan gelişmeler neticesinde ülkemiz için de gelecek yıllarda yaşlı bir nüfus profilinden bahsetmenin mümkün olabileceği söylenebilir. Zira hayat standartlarının iyileşmesi, doğurganlık oranının azalması, sağlık ve bakım hizmetlerinin gelişmesiyle birlikte ortalama yaşam süresinin uzaması ülkemizi demografik yaşlanmayla karşı karşıya bırakabilecektir. Söz konusu demografik değişimle karşılaştığında ise ülkemiz ortaya çıkan güçlüklerle baş edebilmek için Avrupa devletlerinde olduğu gibi sağlık, katılım, güvenlik alanlarını içeren yaşlı bireylere yönelik yaş dostu politikalar geliştirebilmelidir.

2.2. Türkiye’de Yaşlılığa Yönelik Sosyal Hizmetler

Yaşlılık döneminde yaşanan sorunların başında bakım ve yaşlı yoksulluğu gelmektedir. Yaşlılık döneminde bakım sorunun ön plana çıkmasında ekonomik, sosyal ve toplumsal değişimler etkili

olmuştur. Bu değişimler arasında sanayileşme ve küreselleşmeye bağlı olarak bireyciliğin artması, geniş ailenin çözülmesi, çekirdek ailenin yaygınlaşması, yaş alma olgusunun saygınlık statüsü sağlamaktan ziyade kuşaklararası çatışmaya yol açmaya başlaması, kırdan kente göçlerle birlikte kentleşmenin hız kazanması, geleneksel kültürel değerlerin değişime uğraması, yaşlı bireylerin ailedeki eski rollerini yitirmeleri, eğitim, istihdam, göçlere bağlı olarak yaşlı bireyler ile çocuklarının ayrı şehirlerde yaşamaya başlaması, kırsal yerde yaşayan yaşlıların kentsel yaşama uyum sağlayamaması ve buna bağlı aile içi sorunların gelişmesi, geliri düşük ailelerin küçük konutlarda yaşaması ve yaşlı birey için yeterli alanın olmaması, kadınların aktif olarak çalışma hayatına katılması ve buna bağlı olarak ailedeki çocuk ve yaşlı bakım rollerinin değişime uğraması yer almaktadır (Kurt, Erkol ve Beyaztaş, 2020: s. 34; Şeker ve Kurt, 2018: s. 18-19). Kısaca, geleneksel toplumlarda çocuklar, yaşlılık dönemi için sosyal güvence olarak görülmekteydi. Ancak, küreselleşme ve neoliberal politikalara paralel olarak toplumsal alanda yaşanan dönüşümler aile yapısını ve beraberinde bakım kültürünü değişime uğratmıştır. Geleneksel toplumlarda hâkim olan evde bakım anlayışına karşılık kurum bakımı gündeme gelmiştir. Ev temelli bakım anlayışından toplum temelli alternatif bir anlayışa geçilmeye başlanmıştır

Yaşlı refahına yönelik sosyal hizmetlerin ise yaşlı bakımı ve rehabilitasyonu üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Yaşlılara yönelik bakım hizmetleri genel olarak huzurevleri, bakım ve rehabilitasyon merkezleri gibi yatılı bakım kuruluşları ile evde bakım hizmetleri, gündüzlü bakım merkezleri ve yaşlı hizmet merkezleri gibi gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarından oluşmaktadır (Artan, 2010: s. 124).

Evde bakım hizmetleri kurum bakımına karşı geliştirilen alternatif bir yöntemdir. Evde bakım hizmetleri yalnızca birey açısından değil devlet açısından da önemli avantajlara sahiptir. Bu minvalde, bireyin mevcut düzenini bozmadan, güvenli bir ortamda bakım ve sağlık hizmetlerinden faydalanmasının önemli psiko-sosyal kazanımları vardır. Buna karşın devlet açısından ise evde bakım hizmetleri ile hastane ve bakım kurumlarındaki yığılma ve yoğunluk önlenerek sağlık harcamalarının ve diğer kamusal harcamaların önüne geçilmiş olmakla önemli ekonomik kazanımlar sağlanmaktadır. Bu sebeplerle, evde bakım hizmetleri hem yaşlı bireyler açısından hem de devletler açısından daha fazla tercih edilen bir yöntemdir (Kesgin, 2018: s. 133-135).

Yaşlılık alanına yönelik sosyal hizmetler geriatrik ve gerontolojik sosyal hizmet olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.2.1. Gerontolojik ve Geriatrik Sosyal Hizmet

“*Geras*” yaşlılık, “*iatros*” ise hizmet ya da bakım anlamına gelen Yunanca kelimelerdir. Geriatri, yaşlı bireylerin tedavi ve bakımını içermektedir. Buna karşılık, gerontoloji ise bilimsel açıdan yaşlanma sürecinin irdelenmesidir (Ardahan, 2010: s. 26).

Sosyal hizmetin gerontoloji alanındaki uygulama alanlarını sağlık, yaşlılık, sosyal sorun ve sosyal politikalar oluşturmaktadır. Genelde gerontolojik sosyal hizmetin, özelde ise geriatrik sosyal hizmetin temel amacı yaşlının fiziksel, psikolojik ve sosyal iyilik haline, sağlığına etki eden faktörler arasında ilişki kurmaktır (Önal Dölek, 2013: s. 280; Altun, 2019: s. 7-8).

Sosyal çalışmacılar, aktif yaşlanmada geriatrik ve gerontolojik sosyal hizmet olmak üzere iki farklı alanda görev almaktadır. Geriatri, tıp alanında ileri uzmanlığı ifade ettiği için geriatrik sosyal hizmette tıbbi sosyal hizmet bağlamında değerlendirilebilir. Geriatrik sosyal hizmet kapsamında yaşlı bireylerin fiziksel ve ruhsal durumları başta olmak üzere barınma, bakım, psiko-sosyal ihtiyaçları sosyal incelemelerle belirlenir. İhtiyaç ve sorun analizleri neticesinde mesleki müdahalelerde bulunulur. Kaygı, depresyon, ölüm korkusu, yas gibi psikolojik sorunlarla ilgili yaşlı birey ve ailesine yönelik psiko-sosyal destek hizmetleri planlanır (Zubaroglu Yanardağ, 2019: s. 35).

Gerontolojik sosyal hizmet ise daha çok gündüzlü bakım evleri, huzurevleri, rehabilitasyon ve bakım merkezleri gibi yatılı kurum ve kuruluşlarda gerçekleştirilmektedir. Gerontoloji alanında sosyal çalışmacı; yaşlı bireyin sorun ve ihtiyaçlarının belirlenip değerlendirilmesinde, kötü muamele, istismara uğramış yaşlıyla ilgili vaka yönetiminde, sosyal işlevselliğinin geliştirilmesinde, geçici veya uzun süreli bakım hizmetleri planlamalarında, yaşlıların ve onların bakımını üstlenen kişilerin gerekli kaynaklarla buluşturulmasında görev alır. Sosyal çalışmacılar ise bu noktada yaşlılık alanındaki politika ve mevzuatlar hakkında bilgi sahibidir. Aynı zamanda yaşlı hakları ve yaş dostu politikaların savunuculuğunu üstlenirler (Zubaroglu Yanardağ, 2019: s. 35-41).

Sosyal hizmet, sosyal bir meslek olarak dezavantajlı olarak adlandırılan grubun yalnızca maddi değil manevi anlamda da güçlendirilmesi gerektiğini savunur. Çünkü söz konusu grup, mevcut dezavantajlı olma hallerinden kaynaklanan sorunlarla mücadele ederken çoğu zaman benlik saygısını da yitirmektedir (Karataş, 2017: s. 101). Benzer şekilde yaşlanma sürecinde yaşanan; fiziksel, zihinsel becerilerin zayıflaması, mevcut sosyal ilişkilerin azalması, yaşlı ayrımcılığı, istismar, kötü muamele gibi durumlar yaşlı bireylerin öz saygı, öz sevgi ve öz güvenlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu noktada sosyal hizmetler aracılığıyla yaşlı bireylerin psiko-sosyal durumlarını iyileştirici müdahaleler gerçekleştirilmektedir.

Sonuç itibariyle, yaşlanma alanında görev alan sosyal çalışmacılar; yaşlı bireyi yalnızca fiziksel sağlık durumları ve ekonomik boyutlarıyla değerlendirmez. Medikal modelin ötesine geçerek bireyin zihinsel, bilişsel, sosyo-kültürel özelliklerini de dikkate alır. Saha çalışması veya sosyal inceleme ile elde edilen bilgiler doğrultusunda yaşlı bireyleri hem maddi (sosyal, ekonomik yardım) hem de manevi sosyal kaynaklarla (aile, arkadaş, yakın çevre vb.) buluşturulmasını sağlar.

3. Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Stk’lar

Sivil toplumun, bireylerin gönüllü ve örgütlü yaşama katılımlarını sağlamak gibi *bireylere yönelik*; toplumun sesi olma, toplumsal katılımı ve gelişmeyi sağlamak gibi *topluma yönelik*; politikalara katılım ve baskı grubu oluşturmak gibi de *politikaya yönelik* demokrasiyi geliştirme işlevleri vardır. Bununla birlikte, stk’ların mevcut hizmetlere eleman, araç-gereç, finansman desteği ile katkı sağlamak ve öncü hizmetler geliştirmek gibi *hizmet üretme işlevleri* bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, yasal düzenlemeler üzerinde geliştirici ve değiştirici faaliyetleri ile sosyal risk grubuna yönelik olarak koruyucu-önleyici çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu noktada, sivil toplum kuruluşlarının bir sorun ortaya çıkmadan önce gerçekleştirecekleri önleyici-koruyucu çalışmaları ve yasal düzenlemelere yönelik faaliyetleri önemsenmelidir. Zira, bir sorun ortaya çıktıktan sonra başlatılan tedavi ve rehabilite edici hizmetler, sorun öncesinde gerçekleştirilmesi gereken önleyici-koruyucu hizmetlerden çoğu zaman daha maliyetli olmaktadır (Kars, 2013: s. 357-359).

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşları genel olarak dernek ve vakıflardan oluşmaktadır. STK’lar Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler tarafından ve ulusal-uluslararası yasal düzenlemelerle desteklenerek nicelik ve nitelik açısından geliştirilmektedir. Buna karşın, Osmanlı Dönemi ile vakıf karşılaştırması yapıldığında günümüzdeki dernek ve vakıf anlayışının Osmanlı’daki kadar gelişmediği görülmektedir. Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu incelendiğinde ise ülkemizdeki sivil toplum faaliyetlerinin yaygınlık, temsiliyet ve katılım açısından gerekli ve yeterli düzeye ulaşamadığı da görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: s. 23).

Tablo 1: Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Dernek Adı	Dernek Sayısı	Yüzdellik Oran
Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	38.128	31,30
Spor ve Spor ile İlgili Dernekler	27.193	22,32
Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Dernekler	18.451	15,15
Eğitim Araştırma Dernekleri	6.207	5,10
İnsani Yardım Dernekleri	5.593	4,59
Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler	324	0,27
Çocuk Dernekleri	12	0,01

Kaynak: (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020).

Tablo 1’de görüldüğü üzere Türkiye’deki derneklerin büyük bir çoğunluğunu meslek ve dayanışma dernekleri oluşturmaktadır. Ülkemizdeki derneklerin sadece %0,27’si yaşlı ve çocuklara yönelik olarak faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte tabloda yer alan 324 derneğin ise sadece yaşlılığa yönelik dernekler olmadığı bu sayının çocuklara yönelik dernekleri de kapsadığı göz önüne alındığında ülkemizde yaşlılık alanındaki derneklerin yeterli sayıya ve yaygınlığa ulaşamadığı çok net görülmektedir.

Yaşlılık alanında faaliyet gösteren STK’lar kuruluş yıllarına göre incelendiğinde ise ilk olarak 1998 yılında Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği’nin kurulduğu görülmektedir. 2000 yılında ise Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2001’de Türk Geriatri Vakfı, 2003’te Türk Geriatri Derneği, 2004’te Özel Huzurevi Dinlenme ve Bakımevleri Dayanışma Derneği, 2005’te Akademik Geriatri Derneği ve Ulusal Sosyal ve Uygulamalı Gerontoloji Derneği kurulmuştur. 2010 yılı sonrasında kurulan dernekler ise sırasıyla; Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Geriatri ve Gerontoloji Derneği, Yaşlı Hakları Derneği’dir (Özkul ve Kalaycı, 2015: s. 268). Görüldüğü üzere, Türkiye’deki yaşlılara yönelik STK’lar vakıf, dernek, uygulama ve araştırma merkezlerinden oluşmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde ise yaşlılık alanında önemli faaliyetler gösteren STK’ların başlıca sosyal hizmet uygulamaları ele alınacaktır.

a. Alzheimer Derneği’nin Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları

Alzheimer hastaları ve yakınlarına yönelik 1997 yılında bir grup hekim tarafından kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Samsun, Kayseri, Mersin, Konya, Denizli, Eskişehir ve Antalya olmak üzere çeşitli illerde 1500 üyesiyle çalışmalarını sürdürmektedir. Derneğin amacı, Alzheimer hastalığı konusunda hastalar ve bakım verenler başta olmak üzere halkı bilgilendirmek ve bilinçlendirmektir (Alzheimer Derneği, 2020). Dernek bu noktada yaşlı bireyi çevresi içinde ele alarak yalnızca yaşlılara değil onlara bakım veren aile üyelerine, kurumsal bakım personellerine ve toplumun geriye kalan kesimine yönelik Alzheimer hastalığının teşhis, tedavi, rehabilitasyon ve bakımı noktasında eğitim, danışmanlık hizmetleri yürütmektedir. Dernek, bu anlamda yaşlılık alanında sosyal hizmetler de olduğu gibi mikro, mezzo ve makro boyutta faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Alzheimer Derneği, bakıma muhtaç ve bakım rolünü üstelenen bireylerin desteklenmesi, bilgilendirilmesi, psiko-sosyal sağlıklarının iyileştirilmesine yönelik başta Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere merkezi, yerel ve özel kuruluşlarla iş birliği yapmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Alzheimer hastalığı ve yaşlı sağlığına yönelik huzurevi ve bakımevlerinin standartlarıyla ilgili çalışmalarına katılmakla birlikte raporlar da hazırladığı görülmektedir. Dernek, ayrıca bakanlığın ilgili yaşlı hizmetlerinde danışman kurulunda yer almaktadır. Diğer taraftan ise yerel yönetimlerle birlikte bilgilendirici eğitimler düzenleyerek halkın bilinç düzeyini artırmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte, İstanbul Belediyesi ile birlikte hasta bakıcı kursları açarak hem yerel düzeyde işsiz bireylerin istihdamları için fırsat yaratılmış hem de bu alanda ihtiyaç duyulan eğitimli personelin yetiştirilmesi sağlanmıştır. Dernek, İstanbul Emniyet Müdürlüğü ile iş birliği halinde "Gönüllü Parmak İzi Projesi" geliştirerek kaybolan Alzheimer hastalarına yönelik 24 saatin geçmesini beklemeden harekete geçilmesine dair çalışmada bulunmuştur. Hatta bu noktada dernek tarafından, taksicilere Radyo Trafik ile birlikte, hasta kayıp anonsu ve karakola bildirimlerine yönelik eğitimler de verilmiştir (Alzheimer Derneği, 2020).

Alzheimer Derneği, sosyal hizmet kuruluşları gibi hastalara yönelik ücretsiz ev ziyareti gerçekleştirerek hem bireyin hem de ailesinin ihtiyaç ve sorunlarının belirlenmesini sağlamaktadır. Ev ziyaretlerini gerçekleştiren meslek elemanları arasında sosyal çalışmacı yer almakla birlikte hemşire ve hasta bakıcı gibi diğer meslek elemanları da yer almaktadır. Ayrıca, sosyal hizmet kuruluşlarından gündüz bakım evlerinin bir örneği olan Gündüz Yaşam Evi'ni İstanbul ilinde faaliyete geçirmiş ve benzeri örneklerinin diğer şehirlerde de yaygınlaşmasına öncülük etmiştir. Kongre, sempozyum ve panel aracılığıyla hasta hakları, sağlık ve bakım konularında bilimsel etkinlikler düzenlemektedir. Hastaların hem fizyolojik hem de psiko-sosyal sağlıklarının iyileştirilmesine yönelik günlük yaşamı kolaylaştıracak tıbbi ve psiko-sosyal destek, dayanışma toplantıları gerçekleştirmektedir. Sosyal hizmetlerde yer alan Alo 183 Sosyal Destek uygulamasının bir benzeri ise dernek tarafından Alzheimer hastalarına yönelik ücretsiz başvuru ve bilgi edinme hattı şeklinde hayata geçirilmiştir. Söz konusu hat beş yıl boyunca ücretsiz hizmet vermiştir (Alzheimer Derneği, 2020). Dernek, günümüzde ise televizyon, radyo, e-posta, telefon ve sosyal medya aracılığıyla faaliyetlerini güçlendirmektedir.

b. Türkiye Emekliler Derneği'nin Yaşlılık Alanında Sosyal Hizmet Uygulamaları

Dernek, 1970 yılında Ankara'da kurulmuştur. İşçi emeklileri, dul ve yetimler başta olmak üzere emeklilerin tamamını temsil eden bir dernektir. Derneğin, 2020 yılı itibariyle ülke genelinde toplam 113 şubesi ve 920 bin üyesi bulunmaktadır. Yaşlılık Platformunun kurucu üyesi olmakla birlikte Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Sosyal Güvenlik Yönetim Kurulunun bünyesinde açılan Sosyal Güvenlik Dayanışma Kurulu'nda dernek yetim, dul ve işçi emekçi haklarının temsilcisidir. Ayrıca, Avrupa Birliği Yaşlılık Platformu'nda Türkiye'deki yaşlı ve emeklileri temsil eden gözlemci üye statüsüne sahiptir. Dernek, yaşlı ve emekli haklarının hukuki ve toplumsal boyutlarına yönelik çalışmalarda bulunmaktadır (Türkiye Emekliler Derneği, 2020).

Derneğin, hukuki ve politik faaliyetlerin yanı sıra sosyal çalışmalarda da bulunmaktadır. Örneğin, bakıma muhtaç yaşlılara yönelik huzurevi açma, eğitim ve sosyal faaliyetler için dernek bünyesinde 200 yatak kapasitesine sahip Eğitim ve Sosyal Tesisinin açılması, gelir seviyesi düşük ve yardıma muhtaç üyelere yönelik gıda, giyim, kışlık yakacak gibi sosyal yardımların yapılması, ücretsiz sağlık tarama testi uygulamaları, engelli üyelere yönelik sağlık araç ve gereç yardımı, yaşlıların politik temsiliyeti adına her ay güncel haber bültenlerinin yayınlanarak hem üyelere hem de siyasilere ulaşılması, üyelere ait şiir, makale, kitap, bilimsel çalışmaların yayınlanması, faaliyet yılları arasında periyodik olarak çalışma raporlarının hazırlanması, panel, toplantı ve seminer gibi bilimsel etkinliklerle dernek üyelerini ve kamuoyunu bilinçlendirme gibi çok çeşitli alanlarda çalışmalarını sürdürmektedir. Derneğin çalışmalarından ise yalnızca üyeleri değil öğrenciler, araştırmacılar, akademisyenler, gazeteciler de yararlanmaktadır. Dernek, ülkemizde ulusal düzeyde güçlü bir kamuoyu yaratmakla birlikte uluslararası çalışmalarla da yabancı stklar ile de iş birliği halindedir (Türkiye Emekliler Derneği, 2020).

c. Yaşlılar İçin Sivil Toplum Örgütleri Arasında İş Birliği Projesi

Sivil toplum kuruluşları, uluslararası iş birliğine dayalı faaliyetler de yürütmektedirler. Bu faaliyetlerden biri ise Türkiye ile İtalya'daki sivil toplum kuruluşları arasında yapılmış olan Yaşlılar için Sivil Toplum Örgütleri Arasında İş Birliği Projesidir. Projenin amacı, Türkiye ve İtalya'da yaşlılık alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri arasında ulusal ve uluslararası iş birliğini gerçekleştirmektir. Proje ile her iki ülkenin yaşlı refahı alanındaki uygulama ve politikaları karşılaştırılmıştır. Projede konuşulan konular arasında ise genel olarak: aktif yaşlanma, yaşlılık refahı, yaşlılık ilkeleri, yaşlı hakları (sağlık, bakım, evde bakım, barınma), Alzheimer hastaları ve bakım veren ailelerine yönelik hizmetler, stk'ların kuşaklararası dayanışma, sosyalleşme ve sosyal dayanışma çalışmaları ile gönüllü çalışmaları yer almaktadır. Projede ülkemizi temsil eden kuruluşlar ise şöyledir: Emekliler Derneği, Akyurt Vakfı, Artı Nefes Vakfı, Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu, Yaşlılık Konseyi Derneği, Türkiye Fizyoterapistler Derneği, Yaşlılık Konseyi Derneği ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'dir (UYSAF, 2020).

Sonuç olarak, yaşlılık alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları incelendiğinde STK'ların yaşlılara yönelik sosyal hizmet uygulamaları kapsamında koruyucu önleyici rolleri dışında kaynaklarla bağlantı kurma, danışmanlık ve savunuculuk gibi rolleri de ön plana çıkmaktadır (Artan, 2010: 134). Ayrıca, STK'lar istismar kötü muamele konularında toplumsal farkındalığın geliştirilmesinde, yaşlı bireylerin topluma yeniden entegre olmasında sosyal ve toplumsal roller üstlenmektedir. Benzer şekilde yaşlı bireylerin toplumsal hayata daha aktif katılmaları, tecrübe ve deneyimlerini paylaşabilecekleri saygın sosyal ortamların yaratılması konularında etkinlik ve programlar düzenlemektedir. Bu kapsamda yaşlılık alanında faaliyet gösteren diğer sivil toplum kuruluşları şunlardır: Yaşlı Hakları Derneği, Alzheimer Derneği, Yaşlılarla Dayanışma Derneği, Huzurevlerini Koruma ve Yaşatma Derneği, Akademik Geriatrik Derneği, Geriatri ve Gerontoloji Derneği, Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma Merkezi (GEDAM)'dir (Gökçe Karaca, 2019: s. 272; Tanmar Zıplar, 2015: s. 188).

Sonuç ve Öneriler

Yaşlı nüfusun her geçen gün toplam nüfus içindeki oranının artması, ülkemizin demografik yaşlanma durumuyla hızlı bir şekilde karşılaşacağını gündeme getirmektedir. Gelişmiş ülkelerin, demografik yaşlanmayla karşılaştıkları sırada halihazırda refah sisteminin toplumda yerleşmiş olması, nüfus dönüşümün getirdiği sorunlarla baş edebilme noktasında gelişmiş ülkelere büyük kolaylık sağlamıştır. Ancak, ülkemiz için tam olarak böylesi bir avantajdan bahsetmek ne yazık ki henüz mümkün değildir. Ülkemizin yakın bir zamanda demografik yaşlanmayla karşılaşacak olması, bu noktada yaşlılığın getirdiği bakım ve sağlık sorunlarına yönelik hazırlıkların hızlandırılmasını ve yaşlılara yönelik sosyal politikaların gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda ise kamusal bakım ve sağlık hizmetlerine yönelik yaşlılık sorunlarının giderilmesi noktasında mevcut ve olası riskler ve sorunlar kapsamlı bir şekilde analiz edilerek çözüm önerilerine de bu bağlamda ağırlık verilmesi önemsenmelidir. Bu kapsamda, yaşlılık alanındaki sosyal politika ve sosyal hizmetlere yönelik temel sorumluluk her ne kadar kamu yönetimine ait olsa da merkezi yönetimin, farklı yöntem ve uygulamalar aracılığıyla bu sorumluluğu yerel, özel ve sivil sektörlerle birlikte paylaşması oldukça önemlidir. Bu noktada ise stk'lar tarafından kurum bakımına yönelik olumsuz kültürel algıyı değiştirecek farkındalık çalışmalarının yapılması, STK'ların huzurevi, gündüzlü bakım evleri gibi yaşlı bakım hizmetlerini nitelik ve nicelik düzeyinde artırmaları, alternatif bakım modellerinin geliştirilmesinde ise devlet-STK iş birliğinin sağlanması sivil sektörün yaşlılık alanındaki etkinliğini artırıcı bir öneme sahip olacağı söylenebilir.

STK'lar, üstlendikleri sosyal rol itibarıyla yaşlılara yönelik sosyal politika ve sosyal hizmetler noktasında toplumsal değer ve fayda sağlayacak nitelikte önemli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Fakat, STK'ların mali ve finansal anlamda yaşadıkları sorunlar, çalışmaların sürekliliğini ve işlevselliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu noktada, gelişmiş devletlerde olduğu gibi

ülkemizde de STK'lara yönelik fonların arttırılması, bazı kamu hizmetlerinin STK'lar aracılığıyla dağıtılması, STK'ların politik alanda etkin rol alması, devlet-STK iş birliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Sosyal hizmet bağlamında ise STK'ların yaşlılık alanındaki bakım hizmet modelleri, sosyal yardımları, bilimsel ve akademik çalışmaları, yaş ve diğer ayrımcılıklarla mücadeleleri, eğitim, sosyal ve kültürel faaliyetleri umut verici olsa da ülkemizde STK'ların hedef kitleye ulaşma, temsiliyet ve politikalara katılım noktasında ciddi eksiklikleri bulunmaktadır. Nitekim, ülkemizde stk'ların yeterli sayı ve niteliğe sahip olmaması hem stk'ların tanınırlıkları ve itibarı açısından hem de yapılan çalışmaların geniş bir alana yayılmasıyla hedef kitleye ulaşma ve toplumda güçlü kamuoyu oluşturulması açısından sorun teşkil etmektedir.

STK'ların yaşlılık alanında sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesine yönelik olarak diğer öneriler ise şu şekilde sıralanabilir:

- STK'lar yaşlılık alanının vazgeçilmez bir unsurudur. Bu sebeple de gerekli ve yeterliği etkinliğe, yaygınlığa ve sayıya ulaşılmalıdır.
- Kuşaklararası kopmanın önüne geçebilmeye yönelik yaşlılık alanındaki STK'lara, yaşlı bireylerin de katılımı önemsenmelidir. Bu noktada ise yaşlılık ilkelerinden katılım ilkesi doğrultusunda yaşlı bireylerin kişisel ve mesleki ilgi alanlarına da yönelik gönüllü ve sivil toplum çalışmalarına katılımları arttıracak çalışmalar yapılabilir.
- 65 yaş üstü bireylerin iş gücü piyasası haricinde politik alanlara da katılımları önemsenmelidir. Örneğin, yerel düzeyde belediyelerin yaşlılara yönelik çevre ve sosyal alanlarda geliştireceği projelerde yaşlıların aktif katılımları sağlanabilir. Bu noktada, STK'ların gerçekleştirecekleri farkındalık çalışmaları, karar verici mekanizmalarda yaşlı temsiliyetinin sağlanması noktasında önemli bir adım olacaktır.
- Yaşlı bireylerin temel ve fiziki ihtiyaçlarından özgürleşmeleri adına stk'lar aktif yaşlanmaya yönelik sosyal politikaları harekete geçirecek nitelikte farkındalık çalışmalarında bulunulabilir.
- Yaşlılık alanında hak temelli ve gönüllülük ruhunu ortaya koyabilecek STK'lara ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, STK'ların talepkâr nitelikteki çalışmalarının yanı sıra öneriler geliştiren, hizmet üreten çalışmalara da öncülük etmeleri önemsenmelidir.
- STK'lar, yalnızca afet ve kriz durumlarında değil normal dönemlerde de güçlü bir örgütlenmeyi geliştirebilmelidir.
- Geriatri ve gerontoloji alanında ihtiyaç duyulan sosyal çalışmacı, hemşire gibi nitelikli meslek elemanlarına yönelik devlet desteğiyle STK'larda istihdam olanakları yaratılabilir.

Kaynakça

- Ağçalı, S. (2020). Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları. *İNSAMER*, 1-5.
- Altun, F. (2019). *İşyerinde Sosyal Hizmet Uygulamalarının Çalışanların İş Tatminine ve Örgütsel Bağlılığına Etkisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alzheimer Derneği. (2020). *Alzheimer Derneği Faaliyet Raporu*. <https://www.alzheimerderneği.org.tr/biz-kimiz/> (Erişim Tarihi: 12.12.2020).
- Ardahan, M. (2010). Yaşlılık ve Huzurevi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 25-32.
- Artan, T. (2010). *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını.
- Beğer, T., Yavuzer, H. (2012). Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemolojisi. *Klinik Gelişim Dergisi*, 1-3.

- Buz, S., Ertan Koçak, Y., Gözen, Ö. (2018). Türkiye'de Yaşlılara Sunulan Hizmetlerin Birleşik Milletler Yaşlılık İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Ankara Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 388-410.
- Can, B., Avcı, S. (2019). *Demografik Fırsat Penceresi Türkiye İçin Demografik Kriz Penceresine Dönüşecek mi?* 1. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı içinde (s. 211-221). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Çölgeçen, Y., Çölgeçen H. (2020). Aktif Yaşlanma Açısından Hayat Boyu Öğrenme: Üçüncü Yaş Üniversiteleri. *Turkish Studies-Educaiton*, 15(4), 2495-2511.
- Gökçek Karaca, N. (2019). Uluslararası İlke ve Standartlar Bağlamında Yaşlı Hakları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 255-274.
- Kalkınma Bakanlığı. (2014). Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları Özel İhtisas Raporu*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Karataş, Z. (2017). İnsan Erdemlerini Yüceltmek İçin Sosyal Hizmet. *Sağlık ve Sosyal Politikalara Bakış Dergisi* (1), 100-122.
- Kars, Ö. (2013). Sivil Toplum Örgütlerinde Sosyal Hizmet. H. Acar, N. Negiz ve E. Akman (Ed), *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleri ile Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları* içinde (s. 347-364). Ankara: Maya Akademi.
- Kesgin, B. (2018). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Yasal Düzenlemeler. A. R. Abay ve F. Güngör (Ed), *Yaşlılarla Sosyal Hizmet* içinde (s. 124-143). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kurt, G., Erkol, Z., Beyaztaş, F. (2020). Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyetleri. *Adli Tıp Dergisi*, 32-39.
- Kurtkapan, H., (2018). Aktif Yaşlılık ve Yerel Yönetim Uygulamaları: İstanbul Örneği. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, s. 38-52.
- Müftüler, H. G. (2018). Yaşlılar Açısından Yaşlılar Gerçeği. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 92-129.
- Nazlıer Keser, E. N. (2019). Türkiye'de Yaşlı Yoksulluğu Sorununa Yönelik Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 739-764.
- Önal Dölek, B. (2013). Gerontolojik ve Geriatrik Sosyal Hizmet. H. Acar, N. Negiz ve E. Akman (Ed), *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleri ile Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları* içinde (s. 279-297). Ankara: Maya Akademi.
- Özdemir, C. (2019). Türkiye'de Demografik Fırsat Penceresi ve Eğitimin Yaşlanmasının Sosyoekonomik Etkileri. *Nüfus Bilim Dergisi*, 7-25.
- Özkul, M., Kalaycı, I. (2015). Türkiye'de Yaşlılık Araştırmaları. *Sosyoloji Konferansları*, 259-290.
- Özmete, Emine. 2016. *Türkiye Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Araştırması*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Sağlık Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü.
- Pak, M. (2020). Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetlerde Yeni Paradigma: Yaşlı Bireyleri Güçlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 355-382.
- Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020). *Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı*. <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi#> (Erişim Tarihi: 14.11.2020).

- Şeker, A., Kurt, G. (2018). Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 7-30.
- Tanman Zıplar, Ü. (2015) Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık Hizmetleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 173-194.
- Tuncel, G., Uzun, H. (2019). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar Üzerine Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 309-334.
- Tutar, K. (2018). Yoksul Engellilere, Yaşlılara ve Göçmenlere Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları. B. Şen ve M. Ö. Taşkesen (Ed), *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet* içinde (s. 123-139). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Türkiye Emekliler Derneği. *TÜED Hakkımızda*. <https://www.tued.org.tr/?sayfa=hakkimizda> (Erişim Tarihi: 21.12.2020).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2019*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2019-33712> (Erişim Tarihi: 14.11.2020).
- Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu (UYSAF). (2020). *Yaşlılar İçin Sivil Toplum Örgütleri Arasında İş Birliği*. <http://www.uysaf.org.tr/manset-haberler/217-uysaf-italya-isbirligi-projesi.html> (Erişim Tarihi: 14.11.2020).
- Uyanık, Y., Başyigit, R. (2018). Demografik Yapı İçinde Yaşlı Nüfusun Görünümü ve Aktif Yaşlanma Yaklaşımı Perspektifinde Politika Örnekleri. *İş ve Hayat Dergisi*, 273-310.
- Yanardağ, U., (2019). Yaşlılarla Hak Temelli Çalışma. M. Zubaroglu Yanardağ ve U. Yanardağ (Ed), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Tüm Boyutlarıyla Kapsayıcı Bir Çerçeve* içinde (s. 173-190). Ankara: Nika Yayınevi.
- Yerli, G. (2017). Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1278-1287.
- Zubaroglu Yanardağ, M. (2019). Sosyal Hizmet Mesleğinde Gerantolojik ve Geriatrik Boyut Üzerine Bir İnceleme. M. Zubaroglu Yanardağ ve U. Yanardağ (Ed), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Tüm Boyutlarıyla Kapsayıcı Bir Çerçeve* içinde (s. 33-44). Ankara: Nika Yayınevi.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Toplumsal Politika Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.